

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны»

В. А. Ляшчынская

**ТЭКСТ ЯК АБ'ЕКТ СТЫЛІСТЫЧНАГА
РЭДАГАВАННЯ І КАРЭКТУРЫ**

Практычны дапаможнік

Гомель
ГДУ імя Ф. Скарыны
2017

УДК 811.161.3'42(076)
ББК 81.411.3-5я73
Л99

Рэцэнзенты:

кандыдат філалагічных навук І. Г. Гоманава,
кандыдат філалагічных навук М. У. Буракова

Рэкамендавана да друку навукова-метадычным саветам установы
адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны»

Ляшчынская, В. А.

Л99 Тэкст як аб'ект стылістычнага рэдагавання і карэктуры : практычны дапаможнік / В. А. Ляшчынская ; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2017. – 39 с. ISBN 978-985-577-257-7

Выданне складаецца з практычных заданняў па першых асноўных тэмах дысцыпліны «Стылістычнае рэдагаванне і карэктура», якія датычаць вызначэння прыкмет і дыферэнцыяцыі тэкстаў, выкарыстання ў тэксце фактычнага матэрыялу ў яго разнавіднасцях і працы рэдактара з ім, устанаўлення лагічных асноў пабудовы тэксту і іх ролі ў працэсе яго рэдагавання, а таксама асаблівасцей працы з тэкстамі-перакладамі.

Дапаможнік прызначаны для правядзення практычных заняткаў па курсе «Стылістычнае рэдагаванне і карэктура» ў студэнтаў філалагічнага факультэта (спец. 1-21 05 01-01 Беларуская філалогія – літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць).

УДК 811.161.3'42(076)
ББК 81.411.3-5я73

ISBN 978-985-577-257-7

© Ляшчынская В. А., 2017
© Установа адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны», 2017

ЗМЕСТ

Уводзіны	4
Практычны матэрыял	5
1. Тэкст як аб’ект стылістычнага рэдагавання.	5
2. Лагічныя асновы рэдагавання.	15
3. Стылістычнае рэдагаванне тэкстаў-перакладаў	19
4. Работа рэдактара над фактычным матэрыялам тэксту	29
Літаратура	33
Тэставыя заданні	35

УВОДЗІНЫ

Вучэбная дысцыпліна «Стылістычнае рэдагаванне і карэктура» прадугледжана адукацыйным стандартам і вучэбным планам падрыхтоўкі спецыялістаў па спецыяльнасці 1-21 05 01 «Беларуская філалогія» і з'яўляецца адной з базавых пры падрыхтоўцы спецыялістаў спецыяльнасці 1-21 05 01-01 «Беларуская філалогія (літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць)».

Мэта вывучэння дысцыпліны – павышэнне кваліфікацыі будучых літаратурных работнікаў, рэдактараў, карэктараў перыядычных выданняў і выдавецтваў Рэспублікі Беларусь, удасканаленне прафесійных кампетэнцый у галіне стылістычнага рэдагавання і карэктуры тэксту.

Выключную ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў адыгрывае выпрацоўка практычных навыкаў і ўменняў падчас правядзення практычных заняткаў па дысцыпліне, мэта якіх – выпрацоўка ўменняў і навыкаў устанаўліваць моўна-стылёвую якасць тэксту, валоданне навыкамі стылістычнай праўкі тэкстаў розных функцыянальных разнавіднасцей, асаблівасцей працы з фактычным матэрыялам, методыкі рэдактарскага аналізу аўтарскага тэксту і твораў-перакладаў; вызначаць лагічныя і кампазіцыйныя асновы рэдагавання, выпрацоўваць тэхніку і методыку рэдактарскай праўкі ў яе відах; вызначаць тыпалогію памылак і недахопаў і выпрацоўваць методыку іх выпраўлення з улікам шкалы ацэнкі моўнага матэрыялу тэкстаў і ўзроўняў іх рэдагавання; удасканаленне арфаграфічных, арфаэпічных, пунктуацыйных, лексічных, фразеалагічных, марфалагічных і сінтаксічных нормаў беларускай літаратурнай мовы.

Практычны матэрыял у прапанаваным дапаможніку арыентаваны на замацаванне тэарэтычных звестак па вызначаных тэмах дысцыпліны – «Тэкст як аб'ект стылістычнага рэдагавання», «Лагічныя асновы рэдагавання тэксту», «Стылістычнае рэдагаванне тэкстаў-перакладаў», «Работа рэдактара над фактычным матэрыялам тэксту»,

Акрамя матэрыялаў для практычных заняткаў, у дапаможніку змешчаны спіс літаратуры (асноўны і дадатковы) і тэставыя заданні па тэмах дысцыпліны для самаправеркі.

ПРАКТЫЧНЫ МАТЭРЫЯЛ

1. Тэкст як аб'ект стылістычнага рэдагавання

1. Прачытайце азначэнні паняцця 'тэкст'. На якіх адметных прыкметах тэксту акцэнтуюцца ўвага ў кожным азначэнні? У якім з азначэнняў, на вашу думку, найбольш поўна характарызуецца тэкст як лінгвістычная адзінка? Дапоўніце азначэнні тэксту, выпісаўшы іх з розных крыніц – слоўнікаў, энцыклапедычных даведнікаў, падручнікаў.

Тэкст – гэта вынік маўленча-мысліцельнай дзейнасці людзей, які фіксуецца ў вуснай ці пісьмовай форме (Энцыклапедыя «Беларуская мова»).

Пад тэкстам (ад лац. *textus* – тканіна, спляценне, злучэнне) разумеецца аб'яднанне сэнсавай сувяззю паслядоўнасць моўных адзінак (выказванняў, абзацаў, складаных сінтаксічных цэлых, раздзелаў і г. д.) (М. Цікоцкі).

Тэкст – гэта пабудаванае па законах логікі і граматыкі паведамленне, якое характарызуецца сэнсавай завершанасцю і структурным адзінствам яго частак (сказаў, абзацаў) (М. Яленскі).

2. З улікам важнейшых прыкмет дакажыце, што прыведзенае ніжэй выказванне з'яўляецца тэкстам.

Поле

Жоўтая латка, абкружаная з усіх бакоў лесам. Тут і сонца мацней пячэ, і подых ветру слабейшы. Тут і жыта хутчэй спее, чым на адкрытым месцы.

«Шу-шу, – шэпча адзін колас другому, – валошка мяне не любіць». Сапраўды, няма тут валошак. Толькі на ўскрайку жытнёвага поля зіркаюць жоўтымі вачамі белыя рамонкі ды сям-там выглядае серпарэзнік.

Прыглядаюся да каласоў. Вось колас высокі, зухаваты, закаханы ў самога сябе. Кранула асцярожна рукою, а ён пусты. Малы, каржакаваты колас – поўны.

Сонца іх аднолькава грэла, зямля паіла іх з аднаго і таго ж кубка цудадзейным пітвам – ды розныя выраслі каласы.

Дарэчы, так бывае і сярод людзей (С. Лобач).

Для даведак: Зухаваты – бойкі, удалы; серпарэзнік – крываўнік.

3. Прачытайце сказы. Ці ўтвараюць яны тэкст? Абгрунтуйце сваё меркаванне.

1. Дзеці пайшлі ў лес. 2. Ён знаходзіўся недалёка ад вёскі. 3. За вёскай адразу пачыналася калгаснае поле. 4. На ім раслі бульба, буракі, капуста. 5. Відаць, што калгаснікі добра папрацавалі. 6. Спорныя дадзды шчодро пайлі зямлю, а ласкавае сонца не скупілася на цяпло. 7. Хлопчыкі няспешна пачалі збіраць грыбы.

4. Складзіце невялікі тэкст на тэму «Так не павінна быць...» , беручы пад увагу прапанаванае ніжэй разважанне Л. Васюковіч. Дакажыце, што пабудаваны вамі тэкст адначасова з'яўляецца фактам мовы і маўлення.

Тэкст у аднолькавай ступені належыць моўнай сістэме і маўленню. Мы падзяляем гэты пункт погляду з улікам наступных меркаванняў. З пазіцый сучаснага ўзроўню развіцця лінгвістычнай і метадычнай навукі тэкст не можа асэнсоўвацца толькі як абстрактна-фармальнае аб'яднанне. Маўленчы статус тэксту пераводзіць яго ў рэчышча функцыянальна-камунікатыўных каардынат.

«Двухаблічная» прырода тэксту бярэ пачатак з традыцыйнай дыхатаміі мова-маўленне. Тэкст як моўная адзінка характарызуецца на граматыка-лінгвістычным узроўні, тэкст як адзінка маўлення ацэньваецца з улікам параметраў, што задаюцца канкрэтным маўленчым актам.

5. Каму адрасаваны тэкст: канкрэтнаму ці ўяўнаму чытачу? Вызначце камунікацыйны намер аўтара тэксту. Назавіце і ахарактарызуйце моўныя сродкі, якія спрыяюць вырашэнню гэтага намеру.

Несмяротнаму помніку прыгожага пісьменства «Слова аб палку Ігаравым» больш за 800 гадоў. Праз пакаленні захоўвалася яно ў людскай памяці, шматразова перапісвалася, ажно пакуль не было ўпершыню выдадзена ў 1800 годзе.

Чым жа на працягу гэтулькіх стагоддзяў «Слова» вабіць да сябе, чым палоніць і зачароўвае? Поклічным водарам вечнасці, магутнай лірыка-эпічнай плынню, сваёй таямнічасцю, невычэрпнасцю і спаконвечнай загадкавасцю. Унікальнай здольнасцю заўсёды быць сучасным. Колькі б і хто ні звяртаўся да яго, кожны адкрые нешта сваё, новае, непаўторна-асабістае.

А што дае «Слова» нашаму сучасніку?

Урок спагадлівай дабрыні, адмаўленне панавання сілы, амбітнай пыхлівасці, збраёвагу свербу. Ухваляе тое першаснае, на чым трымаецца жыццё, – каранёвую повязь са сваім народам. Сцвярджае моц веры і духоўнае ўзвышэнне праз тварэнне добра.

Перасцерагае ад ганарлівасці і бяздумнасці, ад небяспекі апынуцца адзінокім у людскім хаўрусе, стаць безаблічнай пылінкай сусвету. Спрыяе разуменню ратавальнай мудрасці продкаў. Змушае задумацца: кім быць? Сваім сярод чужых альбо чужым сярод сваіх? Гаспадаром на бацькаўскай зямлі ці прыхаднем-чужынцам на заваяванай у іншых? Што спавядаць: дужасць розуму ці разуменне сілы?

Чытайце «Слова», якое ўсім сваім ладам, многімі рэаліямі і гістарычнай напоўненасцю цесна знітавана і з беларускай зямлёй. Каб не здрадзіць сабе і сваім караням, сваёй маці і людзям, Айчыне-Бацькаўшчыне. Каб не збіцца з дарогі да храма, на дзвярах якога накрэслены вятрыскамі мінулага выпаласканыя, чалавечымі пакаленнямі выпакутаваныя заповітныя словы: «Людзмі звацца» (А. Бутэвіч).

6. *Прачытайце ўрывак з апавядання «Пункт гледжання» славацкай пісьменніцы Габрыэлы Ротмаеравай. Ці можна дакладна вызначыць адрасата прапанаванага тэксту? Акрэсліце функцыянальную значнасць асабовага займенніка я, ужытага ў тэксце.*

Шчыра шкадую кожнага, хто прагне ведаць сваё будучае. У мяне была адна знаёмая жанчына, якая з павелічальным шклom разглядала лініі на сваёй далоні. Па розных рысках спрабавала вызначыць, ці будзе яна багатая, колькі накіравана ёй мець дзяцей і якое доўгае жыццё яе чакае.

Маё будучае – цудоўнае. Далібог, я веру ў яго таму, што не ведаю, якія радасці і нягоды прынясуць мне наступныя гады. Менавіта гэты бок майго будучага падабаецца мне найбольш.

Люблю жыць дзеля будучага. Мне было б брыдка, калі б я мела радасць толькі з сённяшняга дня. Адно ўжо тое, што я живу (няхай нават і кароткі час), абяцае мне цікавасць да жыцця. О, як бы я псавала сабе чароўныя хвіліны чакання будучага, калі б корпалася, вышуквала нешта ў тым, што яно павінна прынесці! (Пераклад Я. Каршукова).

7. *Які з прыведзеных тэкстаў звернуты да канкрэтнага адрасата? Ці можна сцвярджаць, што ў тэкстах асэнсоўваецца адна і тая ж тэма? Што парушае строгасць маўлення кожнага з іх?*

Гістарычныя веды – адны з самых старажытных у свеце. Яны перадаваліся з пакалення ў пакаленне, спачатку вусна, а затым у пісьмовым выглядзе. Па меры наапапення, сістэматызацыі і абагульнення, выпрацоўкі пэўных падыходаў звесткі аб мінулым паступова ператвараліся ў гістарычную навуку. Шмат было страчана, загінула ў полымі шматлікіх войнаў. Тым большую каштоўнасць мае тое, што захавалася.

Надзвычай насычана падзеямі, гераічнымі і драматычнымі, гісторыя беларускага народа. Працалюбівы, здольны стваральнік шматлікіх матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей, ён унёс свой адметны ўклад у развіццё еўрапейскай і сусветнай цывілізацыі. Знаходзячыся амаль у цэнтры Еўропы, Беларусь не толькі зведала дабратворны ўплыў суседніх народаў, але шматразова з'яўлялася арэнай крывавых канфліктаў, жорсткага супрацьстаяння розных дзяржаў (*Нарысы гісторыі Беларусі*).

Шаноўныя сябры! У 5–9-х класах вы ўжо вывучалі сусветную гісторыю і гісторыю Беларусі ад старажытных часоў да нашых дзён. Спадзяёмся, што вы такім чынам набылі тую суму ведаў, якая можа быць цяпер асновай для больш грунтоўнага асэнсавання гістарычнага мінулага нашай Айчыны.

Перад вамі ляжыць новы вучэбны дапаможнік, у якім аўтары паставілі сваёй асноўнай задачай дапамагчы вам пранікнуць у самую сутнасць гістарычных падзей, зразумець, чаму менавіта так, а не інакш праходзілі гістарычныя працэсы, гэта значыць вызначыць тэндэнцыі, заканамернасці і асаблівасці іх развіцця (*Гісторыя Беларусі*).

Іншы раз, калі гартаеш кнігі па гісторыі Беларусі, так хочацца за фактамі і датамі гістарычных падзей убачыць людзей, пра якіх у летапісах, або дакументах, або манаграфіях напісана толькі некалькі радкоў, даведацца пра тое, як яны жылі, чаму радаваліся і аб чым сумавалі, прачытаць хоць адно моўленае імі слоўца, паглядзець на іх партрэты, каб наблізіць да сябе той далёкі час і стаць сведкам усяму, што некалі адбывалася.

Нічога новага не адкрыю, калі скажу, што гісторыя – гэта не толькі даты падзей і ясныя, на падставе сведчанняў сучаснікаў, факты (хаця іх, безумоўна, трэба ведаць, каб хтосьці не спекуляваў на гістарычнай неадукаванасці народа), але і духоўны скарб, які стагоддзямі збіраўся народам і жывіць ягоную памяць, абуджае нацыянальную свядомасць. Гэта таксама маральныя ўрокі, што засцерагаюць нас ад паўтарэння памылак. Гэта і завет любіць і шанаваць сваю Бацькаўшчыну, завет, перададзены нам бацькамі і дзядзямі (*В. Чаропка*).

8. Каму можна адрасаваць тэксты, умоўна абазначаныя наступнымі загалоўкамі? Які з загалоўкаў адлюстроўвае максімальную ўнутраную блізкасць паміж аўтарам інфармацыі і яе адрасатам?

1. Дзе ёсць авечкі, там ёсць і пастухі... 2. Колькі ж яшчэ можна чакаць? 3. Мне не забыць таго дня... 4. І душа цешылася... 5. Не апраўдаў давер...

9. Запішыце словы і словазлучэнні, якія будуць: а) адлюстроўваць афіцыйныя пасланні; б) паказваць на грамадзянскую значнасць асобы адрасата; в) выяўляць сяброўскія адносіны да атрымальніка інфармацыі.

10. Прачытайце тэкст і прасачыце за развіццём думкі ў ім. На падставе якіх прыкмет можна сцвярджаць, што яму ўласціва сэнсавая цэласнасць? Які заглавак («Купалле», «Папараць-кветка»...) найлепі адлюстроўвае змест тэксту?

Купалле – самае, здаецца, загадкавае і найбольш шырока вядомае свята.

Першай асацыяцый са словам «Купалле» будзе папараць-кветка. Няма, пэўна, такога чалавека, які б не марыў атрымаць усеўладдзе і нязмернае багацце, якое, згодна з паданнем, можа даць тая квецень папараці. Таму спакон вякоў Купальскай ноччу схільная да авантуры моладзь звычайна накіроўваецца ў лес на пошукі папараць-кветкі, нягледзячы на заявы навукоўцаў, якія кажуць: папараць не зацвітае.

Думаецца, дзяды ведалі гэта не горш за нас. Проста трэба ўмець адрозніваць тое, што існуе, і тое, што знаходзіцца ў нябыце. Проста кажучы, гэта – другая, суб'ектыўная рэальнасць. Папараць-кветка існуе на самай справе ў чалавечым уяўленні, у суб'ектыўнай рэальнасці, як існуюць там усе героі фантастычных легендаў, і будзе існаваць да таго часу, пакуль будуць жыць і расказваць пра яе людзі (М. Латышкевіч).

11. На падставе зместу тэксту растлумачце сутнасць катэгорыі інфармацыйнасці. Якія словы (сказы) акрэсліваюць асноўную думку тэксту? Сфармулюйце яе лаканічна ў выглядзе загалоўка да тэксту.

Любоў да Радзімы мае перадумовай веданне мінулага свайго народа – яго перамог і паражэнняў, здабыткаў і страт, яго герояў, мысліцеляў, вялікіх майстроў, помнікаў духоўнай і матэрыяльнай культуры.

Памяць патрабуе клопату. Гэта тым больш тычыцца мінуўшчыны беларускага народа, які так часта апынаўся пад смерчам ваенных дзеянняў і цяжкіх незаменных страт людзей, каштоўнасцей, духоўных скарбаў.

Любоў да Радзімы не з'яўляецца, аднак, вынікам атрыманых ведаў; хутчэй імкненне да ведаў ёсць вынік любові да Радзімы. Менавіта любоўю да Радзімы дыктуецца жаданне прасякаць загадкі даўніны, даведвацца пра тое, што было, але чаго ўжо няма, ці што засталася малапрыкметнымі слядамі ў скупых словах летапісаў і нешматлікіх дакументах, што зацёрлася гужам стагоддзяў, зацягнулася глухімі туманамі мінулых эпох (К. Тарас).

Для даведак: Гуж – пятля ў хамуце, пры дапамозе якой прымацоўваюць аглоблю да вупражы.

12. Скажыце, якая з наступных тэм самая вузкая, а якая – самая шырокая ў кожным з двух прыведзеных радоў. Чаму вы так мяркуеце?

I. а) Ганчарства на Беларусі; б) ганчарства; в) ганчарства на Століншчыне.

II. а) Лета; б) лета ў горадзе; в) летні дзень.

13. Прачытайце тэкст, вызначце яго стыльовую прыналежнасць, падмацоўваючы лексічнымі, марфалагічнымі, сінтаксічнымі фактамі маўленчай дзейнасці чалавека.

Нафтаздабыўная прамысловасць – галіна паліўнай прамысловасці, якая ўключае здабычу нафты і спадарожных ёй газаў, а таксама пачатковую падрыхтоўку нафты для транспарціроўкі і перапрацоўкі. Беларусь – адзін з новых нафтаздабыўных раёнаў. Здабыча нафты і спадарожных газаў тут пачалася ў 1965 г. на Рэчыцкім радовішчы – за год здабыта 39 тыс. т нафты. За 1965–90 гг. на Беларусі атрымана каля 90 млн. т нафты. На Беларусі нафта залягае ў сярэдніх і малых радовішчах (іх больш за 30) плошчай ад 50 км² да 1–2 км². Дэбіт свідравін невялікі, асноўны спосаб здабычы – помпавы. Эфектыўнасць нафтаздабычы абумоўлена высокай якасцю нафты, дастатковай гаспадарчай асвоенасцю тэрыторыі. Уся нафта па трубаправодах паступае на цэнтральныя зборныя пункты, праходзіць падрыхтоўку (абязводжванне, абяссольванне, сепарацыю) і запампоўваецца ў нафтаправод «Дружба» для экспарту (частка нафты падаецца на Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод). На Наваполацкі нафтаперапрацоўчы завод нафта адпраўляецца ў цыстэрнах. Кожная тона нафты ўтрымлівае каля 140 м³ спадарожных газаў. Газы (у 1987

здабыта 269 млн. м³) паступаюць на Беларускі газаперапрацоўчы завод (г. Рэчыца). На нафтапрамыслах выкарыстоўваецца ў асноўным абсталяванне з прадпрыемстваў Расіі, з Румыніі, Чэхіі і Славакіі.

14. *Прачытайце тэкст, перакладзіце яго на беларускую мову. Дакажыце, што гэта тэкст, вызначыўшы яго прыкметы і стыльовую прыналежнасць.*

Энергетическое топливо

Топливное сырье в энергетике играет определяющую роль. Ведь две трети электрической и свыше 90 % тепловой энергии в нашей стране получают от сжигания органического топлива (угля, нефти, газа, дров и др.). Не случайно, что треть всех денежных, материальных и людских ресурсов современного общества так или иначе «завязана» на топливе и энергии.

К энергетическому топливу относятся вещества, содержащие углеродистые и водородные соединения, при сгорании которых может быть выделено тепло для производства электрической и тепловой энергии. Энерготопливы могут быть как естественные (нефть, природный и нефтяной газ, антрацит, уголь, торф, сланцы, дрова), так и искусственные, то есть полученные путем переработки естественного сырья или утилизации горючих отходов других производств (вторичные энергоресурсы). К последним относятся: мазуты, солярка, отработанные органические масла, горючие спирты, кокс, горючие брикеты, отходы лесозаготовок и деревообработки, водород, оксид углерода (угарный газ), заводские горючие газы (пиролизный, металлургический, коксовый и т. д.), горючая часть городского и промышленного мусора, органические отходы сельхозпроизводства (солома, ботва, стебли) и др. Разновидности искусственного топлива и вторичных энергоресурсов беспредельны, а потому, по мере удорожания традиционных энергоресурсов, востребованность их непрерывно возрастает, равно как растет их доля в приходной части энергобалансов многих стран и отдельных территорий.

15. *Прачытайце тэкст, перакладзіце на беларускую мову і вызначце яго тып паводле функцыянальна-сэнсавага назначэння. Вашы доказы?*

По технологическому назначению насосы, применяемые на ТЭС и в котельной, подразделяют на следующие виды:

– питательные (назначение – подача питательной воды в котлы);

– конденсатные (назначение – прокачивание конденсата отработанного пара через подогреватели регенеративной системы от конденсатора до деаэратора);

– циркуляционные (назначение – подача охлаждающей (циркуляционной) воды в конденсаторы турбин из водоема (реки, пруда-охладителя, чаши градирни);

– сетевые (назначение – прокачивание горячей сетевой воды в системе теплофикации);

– специальные насосы (масляные, сливные, дренажные, пожарно-питьевые, фосфатные, фекальные, мазутные, гидрозолоудаления и др.), назначение определяется названием насоса.

По конструкции насосы бывают: поршневые, ротационные и струйные, центробежные.

По способу привода насосы могут быть с электродвигателем (переменного или постоянного тока) и с паровой турбиной. Паровой привод применяется, в частности, для работы аварийных питательных насосов (на случай потери электрических собственных нужд, то есть остановки всех электропитательных насосов, при которой возникает опасность пуска воды и аварии с котлами). Не менее ответственными являются маслонасосы турбин, так как остановка их чревата обезмасливанием подшипников и расплавлением баббита во вкладышах с повреждением проточной части (получением «лопаточного салата»). Для предотвращения подобной аварии часть маслонасосов оборудуется двигателями постоянного тока (от общестанционной сети постоянного тока).

Особые требования по правилам эксплуатации предъявляются к питательным насосам, от работы которых зависят производительность и надежность работы котельных агрегатов. В частности, суммарная производительность питательных насосов должна обеспечить номинальную мощность котлов при остановке любого из насосов. Кроме того, 50 % производительности котлов должно быть обеспечено насосами с паротурбинным приводом.

16. Прачытайце тэкст. Кому адрасавана інфармацыя тэксту? Вызначце тып інфармацыі тэксту.

Паліўная прамысловасць – сукупнасць галін прамысловасці па здабычы і перапрацоўцы розных відаў паліва (вугалю, нафты, газу, торфу); састаўная частка паліўнаэнергетычнага комплексу. На Беларусі ўключае тарфяную, нафтаздабыўную і нафтаперапрацоўчую прамысловасць. У дарэвалюцыйнай Беларусі ў якасці паліва

выкарыстоўвалі пераважна дровы, іх удзельная вага ў паліўным балансе ў 1913 года дасягала 87 %. У невялікай колькасці здабываўся торф. У савецкі час створана тарфяная прамысловасць, асвоены выпуск тарфавугальных брыкетаў. У сярэдзіне 1960-х гадоў з адкрыццём нафты на Беларусі развіваюцца нафтаздабыўная і нафтаперапрацоўчая галіны прамысловасці. Пераважная колькасць нафты для беларускіх нафтаперапрацоўчых заводаў паступае з Заходняй Сібіры і Паволжа. Частка прадукцыі паліўнай прамысловасці (топачны мазут, нафтадызельнае паліва, аўтабензін) вывозіцца за межы рэспублікі, у тым ліку на экспарт.

17. Назавіце памылкі і недахопы ў афармленні прыведзеных ніжэй дакументаў. Звярніце ўвагу на склад і размяшчэнне элементаў афармлення тэксту-дакумента. Адрэдагуйце.

Заява

Дэкану філалагічнага факультэта
дац. Гуліцкаму М. Ф.

Вельмі прашу Вас дазволіць мне адсутнічаць тры дні на занятках (10–12 верасня) па сямейных абставінах.

Студэнт 2 курса (гр. БЖ-21) Бажко Мікалай

Даверанасць

Я, Бажок В.М., давяраю маёй жонцы Бажок Н. М. атрымаць маю стыпендыю за летні перыяд 2013 года.

18 верасня 2013 года В. М. Бажок

Пашпарт НВ2343108, выдадзены Маскоўскім а.м. г. Віцебска
15 чэрвеня 2010 года.

Аўтабіяграфія

Я, Вікенцьеў С. М., нарадзіўся 7 чэрвеня 1995 годзе у г. Магілёве. З 2001 года па 2009 год вучыўся ў школе і закончыў дзевяць класаў. У 2010 годзе паступіў ў тэхнічнае вучылішча, дзе атрымаў прафесію мантажніка. З 2012 года да сённяшняга дня працую на будоўлях г. Магілёва. Маю 4 разрад. У 2012 годзе паступіў у машынабудаўнічы каледж на завочнае аддзяленне, дзе і вучуся зараз.

Да аўтабіяграфіі дадаю характарыстыку, дадзеную мне з месца працы.

Вікенцьеў Сяргей
15 чэрвеня 2013 года

Загад
па аўтабазе № 26

№ 685

26 жніўня 2009 г.

Вызваліць ад працы на пасадзе дыспетчара Новікаву Людмілу Іванаўну, якая прыступіла на працу 21 чэрвеня 2000 года, з 27 жніўня 2009 года у адпаведнасці з асабістай заявай.

Дырэктар
аўтабазы № 26 [Подпіс]

Распіска

Мною атрымана ад заг. лабараторыі кінафотаматэрыялаў: фотаапарат «Зоркі», зменны аб'ектыў, павелічальнік. Абавязуюся вярнуць іх па першаму патрабаванню.

18/УІ-99 г.

Інжынер Сямёнаў Н. П.

18. *Прачытайце тэкст, перакладзіце на беларускую мову і дайце яму характарыстыку паводле розных прыкмет і ўласцівасцей.*

Захватчик паролей – это программы, специально предназначенные для воровства паролей. При попытке обращения пользователя к терминалу системы на экран выводится информация, необходимая для окончания сеанса работы. Пытаясь организовать вход, пользователь вводит имя и пароль, которые пересылаются владельцу программы-захватчика, после чего выводится сообщение об ошибке, а ввод и управление возвращаются к операционной системе. Пользователь, думающий, что допустил ошибку при наборе пароля, повторяет вход и получает доступ к системе. Однако его имя и пароль уже известны владельцу программы-захватчика. Перехват пароля возможен и другими способами. Для предотвращения этой угрозы перед входом в систему необходимо убедиться, что вы вводите имя и пароль именно системной программе ввода, а не какой-нибудь другой. Кроме того, необходимо неукоснительно придерживаться правил использования паролей и работы с системой. Большинство нарушений происходит не из-за хитроумных атак, а из-за элементарной небрежности. Соблюдение специально разработанных правил использования паролей – необходимое условие надежной защиты.

2. Лагічныя асновы рэдагавання

1. Прачытайце сказы-азначэнні. Ці адпавядаюць яны патрабаванням логікі? Вызначце памылкі, назавіце іх прычыны і адрэдагуйце.

1. Вынаходніцтва – істотны ўклад у развіццё навукі і тэхнікі.
2. Дыялог – звычайны складнік драматычнага твора.
3. Дасье – сукупнасць дакументаў.
4. Справаводства – вучэбная дысцыпліна, якая вывучаецца на аддзяленнях справаводства.
5. Гліна – вельмі распаўсюджаная зямлістая горная парода.
6. Вока – орган зроку ў жывёл.
7. Публіцыст – аўтар публіцыстычнага твора ці выступлення.
8. Кокс – цвёрдае паліва, якое атрымліваецца прамысловым шляхам пры награванні рознага матэрыялу.

2. Прачытайце верш «Вывучэнне мовы» М. Танка, адзначце, якія законы логікі ляжаць у аснове яго пабудовы.

Калі хочацца авалодаць

Нашай мовай,

Вывучайце яе не па граматыках,

Каноны якіх часта бываюць

Супярэчлівымі;

Не па слоўніках,

Якія старэюць раней,

Як выйдуць з друку;

Не па шылдах,

Якія часта мяняюцца.

А вывучайце

Па спрадвечных нашых пісьмёнах

Крыніц, дарог, плугоў,

Па гоману дрэў

У вясновым і зімнім уборы,

Па матчыных калыханках

На змярканні і ў час зарападу,

Па цішыні папялішчаў Хатыні

І брацкіх магіл,

Па зязюльчынай варажбе

І жураўлінаму крыку,

Па грому салютаў

І шэлесту нашых сцягоў,

Па ззянню агнёў

І па расплаўленай сталі ў вагранках,
Па поціску рук,
Што зброяй валодаць умеюць
І сябрам
Дораць на ільняных ручніках
Хлеб і соль,
Сваё сэрца
І дружбу.

3. Прачытайце тэкст. Вызначце стыльовую прыналежнасць тэксту; назавіце тэзіс, устанавіце, ці дастаткова доказаў для яго абгрунтавання.

Лес зачароўвае ў любую пару года. Зімой – ён манументальна строгі і адначасова нейкі празрыста-светлы, як усё жывое; вясной – не проста абуджаны, а па-маладзецку ўзрушаны і гарэзлівы, гатовы напрапалую кідацца насустрач і вятрам-сухавеям, і дажджам-драбнасеям, і ліўням, што шастаюць, як з вядра; улетку – ён увагуле надзвычай абаяльны, здольны і расчуліць да слёз і падараваць нават знямогламу сэрцу жаданую бадзёрасць такой крынічнай чысціні і свежасці – ахнеш ад задавальнення; увосень – ён невыказна багаты, бы той баярын, што дзень пры дні мяняе сваё парчовае ўбранне (В. Праскурын).

4. Пабудуйце сваё выказванне аб прыгажосці /карысці лесу /ракі паводле дэдукцыйнай ці індукцыйнай паслядоўнасці выкладу.

5. З улікам дзеяння лагічных правілаў выкарыстання аднародных членаў сказа з мэтай класіфікацыі ці сістэматызацыі вызначце, якое з дзяленняў у сказах парушана. Адрэдагуйце сказы.

1. Высыпалі на вуліцу старыя, дарослыя, маладыя і юныя – усе, хто мог хадзіць і бегаць. 2. Для выдатніка мне не хапае добрай вучобы, дысцыпліны, бацькі і маці. 3. Да фразеалагізмаў адносяцца не толькі фразеалагізмы, але і прыказкі, крылатыя словы, афарызмы. 4. Выпішыце фразеалагізмы, якія нагадваюць словазлучэнні, складаюцца з паўтору слоў, ужываюцца ў мастацкай літаратуры. 5. У беларускай мове налічваецца 14 зычных, якія бываюць мяккімі і цвёрдымі.

6. Прачытайце тэкст, вызначце дзеянне законаў логікі ў яго пабудове.

Святло, якое падае на рэчыва, часткова адбіваецца, а часткова паглынаецца. Энергія святла, якое паглынаецца, у большасці выпадкаў выклікае толькі награванне цел. Аднак некаторыя целы самі пачынаюць святціцца непасрэдна пад дзеяннем выпраменьвання, якое падае на яго. Гэта і ёсць фоталюмінесцэнцыя. Святло ўзбуджае атамы рэчыва (павялічвае іх унутраную энергію), і пасля гэтага яны высвечваюцца самі. Напрыклад, фарбы, што свецяцца, якімі пакрываюць многія ёлачныя цацкі, выпраменьваюць святло пасля іх абпраменьвання.

Святло, якое выпраменьваецца пры фоталюмінесцэнцыі, мае, як правіла, большую даўжыню хвалі, чым святло, якое ўзбуджае святчэнне. Гэта можна назіраць эксперыментальна. Калі накіраваць на сасуд з флюарэсцэінам (арганічны фарбавальнік) светлавы пучок, які прапушчаны праз фіялетавае святлафільтр, то гэта вадкасць пачынае святціцца зялёна-жоўтым святлом, гэта значыць святлом большай даўжыні хвалі, чым у фіялетавага святла.

З'ява фоталюмінесцэнцыі шырока выкарыстоўваецца ў лямпах дзённага святла. Фізік С. І. Вавілаў прапанаваў пакрываць унутраную паверхню разраднай трубкі рэчывамі, якія здольны ярка святціцца пад дзеяннем караткахвалевага выпраменьвання газавага разраду. Лямпы дзённага святла прыкладна ў тры-чатыры разы больш эканамічныя, чым звычайныя лямпы напальвання.

7. Прачытайце азначэнні, вызначце, якія з іх пабудаваны лагічна правільна, а якія з парушэннямі. Адрэдагуйце.

1. Правіла левай рукі – правіла, якое дазваляе вызначыць накіраванне электрамагнітнай сілы. 2. Дзеяслоў – гэта часціна мовы, якая абазначае любое дзеянне. 3. Фальклор – невычэрпная крыніца вуснай народнай творчасці. 4. Рашэнне – любое, акрамя прыговора і пастановы, рашэнне, вынесенае калегіяльным складам суда.

8. Як вядома, сэнсавая несупярэчнасць слоў у адным выказванні з'яўляецца адным з паказчыкаў лагічнасці маўлення. Прааналізуйце лагічнасць выказванняў у сказах. Пры неабходнасці адрэдагуйце сказы.

1. Калі ў вёску прыйшлі немцы, хлопец падаўся ў партызаны, змагаўся з фашыстамі ў Савецкай Арміі. 2. Творы Уладзіміра Караткевіча ўжо доўгі час увайшлі ў беларускую літаратуру і сталі найбольш любімымі. 3. Усё скончана, адышло на другі план. 4. Калі я падбег да возера, яно было глыбокае. 5. Дзяўчына адразу стала наводзіць намёкі пра сваю работу.

9. *Прачытайце сказы, адрэдагуйце іх, выправіўшы памылкі з дапамогай карэктурных знакаў, і ўкажыце, якія ўмовы лагічнасці парушаны ў кожным выпадку.*

1. Сувораўцы ганарацца гісторыяй вучылішча, выдатнай вучобай і прыкладнымі паводзінамі памнажаюць яго слаўныя традыцыі. 2. Зграя ластавак абляпіла правады. 3. Пекар рабіў смачныя булкі. 4. Стаяў люты месяц, калі найбольш часта здараюцца завірухі, мяцеліцы. 5. План нашай работы закончаны, работа выканана, і можна смела адпачываць. 6. Жанчына звярнулася да чалавека з аўтарытэтам і вялікім чамаданам. 7. У нашай вёсцы частыя сустрэчы з артыстамі, на якіх гучаць песні вядомых майстроў, якія навяваюць успаміны аб маладосці. 8. Пад'язджаючы да вёскі, усё пачынае ажываць і прыхарошвацца.

10. *Прачытайце сказы, устанавіце камунікацыйную мэту кожнага, а затым перабудуйце сказ так, каб змяніць мэту выказвання. Што ўплывае на выражэнне мэты выказвання.*

1. Аповесць «Мёртвым не баліць» напісаў Васіль Быкаў. 2. Нёман упадае ў Балтыйскае мора. 3. Хлопцы сабраліся хутка і прыехалі адразу ў Мінск. 4. На ўсю рэспубліку далажылі аб пераможцах зернеўборкі ў Гомельскай вобласці.

11. *Калі лічыць, што лагічныя памылкі ўзнікаюць у выніку недакладнасці фармулявання думкі, парушэння асноўных законаў мыслення, вызначце прычыны памылак і выпраўце іх у ніжэй прыведзеных сказах.*

1. Мова лічбаў кароткая. 2. Ёсць і адмоўныя сігналы. 3. Задача ж, пастаўленая перад калгасамі, – на канец пяцігодкі атрымліваць з гектара 27–28 цэнтнераў зерня – асноўнай сельскагаспадарчай культуры. 2. Вінаватым лічыцца ўсякае супрацьзаконнае дзеянне, зробленае наўмысна ці па неасцярожнасці. 3. Я была маленькая, калі ішла вайна, але дзеянні амерыканскіх агрэсараў у Індакітаі атаясамліваюцца ў маім уяўленні з разбоем фашысцкіх акупантаў. 4. Шчыра кажучы, некаторыя мае таварышы па працы, у тым ліку і я, яшчэ недастаткова патрабавальна адносімся да сябе па культурнаму абслугоўванню насельніцтва. 5. Пасталелі рабяты, пасталела і важатая. Але імклівае і напружанае жыццё не змаўкае ні на хвіліну.

3. Стылістычнае рэдагаванне тэкстаў-перакладаў

1. *Параўнайце два тыпы вымаўлення дыктарамі адных і тых жа слоў (семдзсят, шэсцьдзсят, восемдзсят, васьмідзсяці, тысячы, гідраметэацэнтрыя, перагружанасць). Вызначце, які з прыведзеных варыянтаў мае недахопы і якая прычыны іх.*

а) [с'эмс'ат], [шэз'ас'ат], [вос'эмс'ат], [вос'м'із'эс'ц'і], [тышчы], [г'ідраметэацэнтры'а], [п'эрагружанас'];

б) [с'эмз'эс'ат], [шэс'ц'з'ас'ат], [вос'эмз'эс'ат], [вос'м'і з'эс'ац'і], [тыс'ачы], [г'ідрам'этэацэнтры'а], [п'эрагружанас'ц'].

2. *Прачытайце вымаўленне дыктарамі радыё прыведзеных ніжэй слоў, вызначце памылкі ў вымаўленні і іх прычыны.*

[н'энатта], [н'этол'к'і], [н'эбыў], [н'ев'эдай'у], [натхн'он:а], [жыц'я], [п'яц'у], [с'н'эк], [часц'эй], [узз'эян':э], [радас'], [касц'ор] – не надта, не толькі, не быў, не ведаю, натхнёна, жыцця, пяццю, снэх, часцей, уздзеянне, радасць, касцёр.

3. *Прачытайце пары слоў на рускай і на беларускай мовах. Што іх аб'ядноўвае? А што адрознівае? Як называюць такія словы перакладчыкі?*

Байка – байка, браковать – бракаваць, ведать – ведаць, веселье – вяселле, диван – дыван, лик – лік, мех – мех, неделя – нядзеля, орать – араць, плот – плот.

4. *Перакладзіце прыведзеныя словы рускай мовы на беларускую, параўнайце іх і зрабіце вывад адносна характэрнай з'явы ў кожнай групе слоў беларускай мовы ў параўнанні з рускай мовай. Працягніце рады слоў сваімі прыкладамі.*

1. Льяной – ...; мгновенно – ...; мчатся – ...; ржаной – ...; ржавчина – ...; ржанье – ... ; ...

2. Озеро – ...; око – ...; окисел – ...; осень – ...; облик – ...; образ – ...; улица – ...; угол – ...; углерод – ...; ухо – ...; учеба – ...; усатый – ...; паук – ...; наука – ...; ...

3. Полозья – ...; зелье – ...; пятью – ...; ночью – ...; мышью – ...; судья – ...; колосья – ...; ружье – ...; Полесье –

4. Аффикс – ...; ассортимент – ...; аттестация – ...; инкассо – ...; касса – ...; коммерческий – ...; коэффициент – ...; металл – ...; пассив – ...; программа – ...; прогресс – ...; сумма – ...; эффективный –

5. Декан – ...; диктант – ...; диктор – ...; директор – ...; дисциплина – ...; индекс – ...; театр – ...; теория – ...; теорема – ...

6. Давно – ...; долгий – ...; здоровье – ...; кровь – ...; лавсан – ...; маневр – ...; молчал – ...; полный – ...; правда – ...; писал – ...; повтор – ...; соловьи – ...; толстый – ...; улов – ...; шелк –

7. Брезент – ...; дремота – ...; дрезина – ...; дрова – ...; зарево – ...; инженер – ...; канцелярия – ...; крови – ...; марево – ...; резина – ...; церемония – ...

5. *Перакладзіце прыведзеныя словазлучэнні з рускай на беларускую мову. Назавіце прыкмету адрознення.*

Заметная тень – ...; последняя перепись – ...; серая шинель – ...; широкая степь – ...; горькая полынь – ...; сильная боль – ...; охотничья собака – ...; ароматная ромашка – ...; черная бровь – ...; спелое яблоко – ...; необходимое лекарство – ...; скрипучая дверь – ...; ехать на мельницу – ...; прислониться к стене – ...; избавиться от прошлого – ...; навестить друга – ...; отказаться от обещания – ...; разжиться деньгами –

6. *Перакладзіце словазлучэнні і выразы з рускай мовы на беларускую. Зрабіце вывад аб асаблівасцях ужывання дзеепрыметнікаў у беларускай мове і магчымых сродках і спосабах іх перакладу з рускай мовы на беларускую.*

Въехавшая машина остановилась – ...; колядующие парни и девочки – ...; рассказывающий человек – ...; подъехавший автомобиль остановился – ...; неисповедимы пути, по которым доходит до правды... – ...; плачущим голосом – ...; мыслящий человек – ...; сострадающая душа – ...; разбежавшийся мальчуган – ...; умоляющий голос – ...; почерневшие лица – ...; освещенная пристань – ...; прищуренные и широко открытые глаза – ...; задумавшиеся ребята – ...

7. *Раздзяліце словы на дзве групы, у залежнасці ад таго, мяккі ці цвёрды гук абазначаюць выдзеленыя ў словах літары з, с.*

Збегчы, звінець, згінуць, здзейсніць, змыць, знікнуць, зняць, косці, прыцісне, радасць, расклад, раскласці, размесці, раскінуць, свет, смех, смутны, спяваць, схіліць, схітрыць, шчаслівы, шчасце.

8. *Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую. Выдзеліце словы і спалучэнні слоў, у якіх назіраюцца адрозненні, назавіце іх тып паводле моўнага ўзроўню і адзінкі мовы.*

Красив осиновый лес и зимою. На фоне темных елей переплетается тонкое кружево оголенных осиновых ветвей.

В дуплах старых толстых осин гнездятся ночные и дневные птицы, белки-проказницы складывают на зиму свои запасы. Из толстых бревен люди выдалбливают легкие лодочки-челноки, делают корыта. Корою молодых осин кормятся зимою зайцы-беляки. Горькую кору осин гложут лоси. Идешь, бывало, по лесу, и вдруг негаданно-нежданно с шумом сорвется и полетит тетерев-косач. Почти из-под ног выскочит и побежит заяц-беляк (И. Микитов).

9. *Перакладзіце фрагменты тэкстаў з рускай на беларускую мову. Вызначце асаблівасці лексікі, марфалогіі і сінтаксісу беларускага маўлення ў параўнанні з рускім.*

Истинная любовь к своей стране немыслима без любви к своему языку. Человек, равнодушный к родному языку, – дикарь. Он вредоносен по самой своей сути потому, что его безразличие к языку объясняется полнейшим безразличием к прошлому, настоящему и будущему своего народа (К. Паустовский).

Природа страны и история народа, отражаясь в душе человека, выражались в слове. Человек исчезал, но слово, им созданное, оставалось бессмертной и неисчерпаемой сокровищницей народного языка, каждая его форма есть результат мысли и чувства человека, через которые отразилась в слове природа страны и история народа (К. Ушинский).

Слово – дело великое. Великое потому, что словом можно соединить людей, словом можно и разъединить их, словом можно служить любви, словом можно служить вражде и ненависти. Берегись от такого слова, которое разъединяет людей (Л. Толстой).

10. *Прачытайце сказы. Ці ўсё ў іх задавальняе вас? Перакладзіце сказы на рускую мову. Што вы можаце сказаць аб прычынах недахопаў беларускамоўных сказаў?*

1. Перад тварам смерці. 2. Механізмы валодаюць перавагамі. 3. То і справа адчыняюцца дзверы. 4. Мір ва ўсім міры.

11. *Перакладзіце прыведзеныя ніжэй групы слоў рускай мовы на беларускую. Што іх аб'ядноўвае ў кожнай групе? Што адрознівае адну групу слоў ад другой? Якія вашы вывады ў кожным выпадку?*

1) завоёванный, заселённый, разделённый, разлучённый, размещённый, распылённый, розданный;

- 2) говорящий, лежащий, неумолкающий, пишуший, увядающий;
- 3) изведавший, покрасневший, сказавший, увязавший, уснувший;
- 4) говоря, лежа, сказав, передав, подстрелив, рассказав, сидя, уходя.

12. *Прачытайце словазлучэнні і перакладзіце іх на беларускую мову. Згрупуйце беларускія эквіваленты паводле пэўных адметнасцей і асновы іх аб'яднання.*

Белая ромашка, желтый георгин, зрелая земляника, красная гвоздика, крикливый граченок, крупная черника, любимый щенок, маленький соенок, плаксивый ребенок, полезная валерьяна, пугливый олененок, редкая клюква, резвый тигренок, розовый поросенок, синий василек, сочная клубника, умный котенок, хитрый лисенок.

13. *Утварыце з прыведзенымі словамі атрыбутыўныя словазлучэнні і перакладзіце іх на рускую мову. Параўнайце і зрабіце вывад аб магчымых памылках і іх прычынах у тэкстах беларускай мовы.*

Абавязак, боль, галёш, гар, дроб, жывапіс, занятак, запіс, зрок, мазоль, медаль, надпіс, настрой, насып, палын, перапіс, подпіс, пыл, сабака, сродак, струмень, стэп, цень, цэп, цяжар, шынель, яблык; большасць; брыво, жыццё, узвышша, рабрына.

14. *Перакладзіце словы з рускай мовы на беларускую і запішыце іх парамі. У чым іх адрозненне? Якія магчымыя памылкі пры ўжыванні гэтых слоў у тэкстах на беларускай мове?*

Грудь, дверь, двойня, дрожь, зависть, конопля, крупа, требуха; введение, докапывание, лекарство, монисто, поведение, соотношение; бобы, заморозки, невзгоды, озимые, сумерки, хлопоты, яровые.

15. *Прачытайце верш «Няма сцэжкі карацейшай» Максіма Танка на беларускай мове і ў перакладзе «Нету стежечки светлее» Н. Кісліка на рускай мове. Вызначце сродкі кожнай мовы на розных узроўнях перакладу. Ці ўсё ў перакладзе адпавядае нормам рускай мовы?*

Няма сцэжкі карацейшай,
Як да мілай.
Няма хаты весялейшай,
Як у мілай.

Нету стежечки светлее,
Чем до милой,
Нету хаты веселее,
Чем у милой.

Ці пагода, непагода, Дождж на свеце, – Сонца яркае заўсёды Ў вокны свеціць.	Будь погода, непогода, Дождь на свете, – Тут же солнце золотое В окнах светит.
Лавы гэткія ў каханай: Сеў – не ўстанеш, Покуль ранняе світанне Не настане.	Ну а с лавки в хате этой Сел – не встанешь До поры, когда рассвета Час настанет.
Стол такі: як вып’еш кубак Квасу-брагі, Кожны раз з пахмелля згубіш Ты адвагу.	Стол такой – за ним пригубишь, Выпьешь браги. Захмелеешь, позабудешь Об отваге.
І пазней злуеш, прызнацца, Што не знаеш, Не асмеліўся спытацца, Ці кахае.	А потом свою досаду Не скрываешь: Любит, нет тебя отрада – И не знаешь.

16. Прачытайце і перакладзіце тэкст на беларускую мову. Вызначце ўсе магчымыя адметнасці на розных узроўнях перакладу тэксту.

Кодирование текстовых данных

Если каждому символу алфавита сопоставить определенное целое число, то с помощью двоичного кода можно кодировать текстовую информацию. Восьми двоичных разрядов достаточно для кодирования 256 различных символов. Это хватит, чтобы выразить различными комбинациями восьми битов все символы английского и русского языков, как строчные, так и прописные, а также знаки препинания, символы основных арифметических действий и некоторые общепринятые специальные символы.

Технически это выглядит очень просто, однако всегда существовали достаточно веские организационные сложности. В первые годы развития вычислительной техники они были связаны с отсутствием необходимых стандартов, а в настоящее время вызваны, наоборот, избытком одновременно действующих и противоречивых стандартов. Для того чтобы весь мир одинаково кодировал текстовые данные, нужны единые таблицы кодирования, а это пока невозможно из-за противоречий между символами национальных алфавитов, а также противоречий корпоративного характера.

Для английского языка, захватившего де-факто нишу международного средства общения, противоречия уже сняты. Институт стандартизации США ввел в действие систему кодирования

ASCII (American Standard Code for Information Interchange – стандартный код информационного обмена США). В системе ASCII закреплены две таблицы кодирования – базовая и расширенная. Базовая таблица закрепляет значения кодов от 0 до 127, а расширенная относится к символам с номерами от 128 до 255.

Первые 32 кода базовой таблицы, начиная с нулевого, отданы производителям аппаратных средств. В этой области размещаются управляющие коды, которым не соответствуют никакие символы языков. Начиная с 32 по 127 код размещены коды символов английского алфавита, знаков препинания, арифметических действий и некоторых вспомогательных символов.

17. Параўнайце арыгінал і пераклад прыведзеных фрагментаў тэксту, вызначце наяўнасць /адсутнасць трансфармацыі тэксту ў перакладзе з рускай мовы на беларускую і яе тып. Абгрунтуйце неабходнасць трансфармацыі пры перакладзе на беларускую мову.

Начальство... проявляет тактическое попустительство –
Начальства... не прымае ніякіх захадаў.

П р а в д и н. Дверь, например, какое имя: существительное или прилагательное?

М и т р о ф а н. Дверь, которая дверь?

П р а в д и н. Какая дверь? Вот эта.

М и т р о ф а н. Эта? Прилагательная.

П р а в д и н. Почему же?

М и т р о ф а н. Потому что она приложена к своему месту. Вон у чулана шеста неделя дверь стоит не навешена: так та покамест существительная.

П р а ў д з і н. Дзверы, напрыклад, што гэта будзе, назоўнік ці прыметнік?

М і т р а ф а н. Дзверы? Каторыя дзверы?

П р а ў д з і н. Каторыя дзверы? Вось гэтыя.

М і т р а ф а н. Гэтыя? Прыметнікі.

П р а ў д з і н. Чаму ж?

М і т р а ф а н. Бо яны прыметныя: адразу відаць, што гэтыя дзверы, як мае быць. Вунь у каморы дзверы, дык тыя толькі назоўнікі: адна назва, што дзверы, ледзь ліпяць.

Но уходит хотел наверняка – Але ўцякаць хацеў так, каб быць упэўненым, што ўдасца.

Старуха загремела заслонкой, выволокла из печи пригретые щи – Старая загрымела засланкаю, вывалакла з печы капусту.

Другой, позванивая шпорами, раскачивался, откинувшись на спинку стула, и крутил черные усы – Другі, пазвоньваючы шпорамі, раскачваўся ў крэсле і круціў чорныя вусы.

Прочитал ли Павел эту книгу? – Ці прачытаў Павел гэту кнігу?

Не знаешь, скоро ли подойдет лодка? – Не ведаеш, ці хутка падыдзе лодка?

– Об чем он тут брешет? – спросил вернувшийся от лошадей Степан – Пра што ён тут брэша? – спытаўся Сцяпан, які вярнуўся ад коней.

18. Прааналізуйце прыведзеныя эквіваленты беларускай і рускай моў і дайце ім характарыстыку.

Идти под гору – ісці з гары,	чытаць пра сябе – чытаць о себе,
идти в гору – ісці з гары,	по ложке в час – марудна,
убрать елку – выкінуць елку,	па лыжцы ў час – своечасова
убраць елку – украсить елку,	у нее кукла – у яе лялька,
читать про себя – чытаць ціха,	у яе кукла – у нее валосы в пучке.

19. Перакладзіце на беларускую мову словазлучэнні рускай мовы, вызначце адрозненні.

Совещаться со старостой, узнавать о старосте, разговаривать с судьей, интересоваться дядей, думать о дяде, белее снега, идти под гору, любовь к родине, удивляться чему-либо, смеяться над чем-либо, диплом с отличием, задержка за деньгами.

20. Перакладзіце прыведзеныя словы на рускую мову, параўнайце іх, абазначыўшы месца націску ў словах рускай і беларускай моў.

Вярба – ...; абруч – ...; звала – ...; дошка – ...; прыяцель – ...; адзінаццаць – ...; дровы – ...; фартух – ...; звоніш – ...; сярэдзіна – ...; пяцёра – ...; кашлянуць – ...; крапіва – ...; воблакі – ...; некаторыя – ...; высока – ...; несці – ...; шэсцьдзсят – ...

21. Параўнайце частку арыгінала паэмы «Мцыры» М. Ю. Лермантава і яе пераклад А. Куляшова на беларускую мову, вызначце ў перакладзе тыпы трансфармацыі тэксту (перастаноўка, замена, дабаўленне, пропуск і перабудова сказа) і пракаменціруйце.

Немного лет тому назад,
 (Там, где сливаясь, шумят,
 Обнявшись, будто две сестры,
 Струи Арагвы и Куры),
 Был монастырь. Из-за горы
 И нынче видит пешеход
 Столбы обрушенных ворот,
 И башни, и церковный свод;
 Но не курится уж под ним
 Кадильниц благовонный дым,
 Не слышно пенье в поздний час
 Молящих иноков за нас.
 Теперь один старик седой,
 Развалин страж полуживой,
 Людьми и смертью забыт,
 Сметает пыль с могильных плит,
 Которых надпись говорит
 О славе прошлой – и о том,
 Как, удручен своим венцом,
 Такой-то царь, в такой-то год,
 Вручал России свой народ.
 И божья благодать сошла
 На Грузию! Она цвела
 С тех пор в тени своих садов,
 Не опасая врагов,
 За гранью дружеских штыков.

Не так даўно на месцы тым,
 Дзе шумна ў рэчышчы адным
 Зліліся, нібы дзве сястры,
 Арагвы плынь і плынь Куры,
 Быў манастыр. Там, з-за гары,
 І сёння бачыць пешаход
 Слупы абваленых варот –
 Сляды руін, сляды нягод;
 Не чуе ўжо царкоўны дах
 Кадзільніцы духмяны пах,
 Манахаў спевы ў позні час,
 Што шчыра моляцца за нас.
 Цяпер адзін дзядок сівы,
 Руін самотных вартавы,
 Забыты смерцю, ледзь жывы,
 З магільных пліт змятае пыл.
 Гаворыць надпіс тых магіл
 Аб даўняй славе – і аб тым,
 Як, стомлены вянком сваім,
 Цар у такі-та дзень і год
 Аддаў Расіі свой народ.
 Раскоша барская сышла
 На Грузію! – яна цвіла
 З тых дзён у засені садоў,
 Не баючыся чужакоў
 За гранню прязных штыкоў.

22. *Параўнайце арыгінал верша А. С. Пушкіна і прыведзены яго пераклад М. Танка на беларускую мову, вызначце ў перакладзе тыпы трансфармацыі тэксту, іх прычыны.*

Я помнік збудаваў сабе нерукатворны,
 Не зарасце людская да яго трапа,
 Вышэй чалом сваім ён ўзняўся непакорным
 Александрыйскага слупа.
 Не, я ўвесь не памру – у ліры застанеца,
 Прах перажыўшы мой, душы пывучы дар –
 І слаўны буду я, пакуль на цэлым свеце

Жыць будзе хоць адзін пясняр.
Вядомы буду я на ўсёй Русі вялікай,
І імя маё кожны назаве язык,
І горды ўнук славян, і фін, і сёння дзікі
Тунгуз, і стэпаў друг калмык.
За гэта доўга буду любы я народу,
Што лірай лепшыя надзеі абуджаў,
Што ў мой суровы век праславіў я свабоду
І міласць да няшчасных зваў.
Загаду божаю, о муза, будзь слухмянай,
Не бойся крыўды, лаўраў не жадай,
Не пераймайся славай і хлуснёй паганай
І ў спрэчцы дурня не чапай.

23. *Перакладзіце словы і выразы рускай мовы на беларускую і вызначце, чым адрозніваюцца эквіваленты дзвюх моў.*

Недоверие, уйти, уехать, влететь, плохо слышать, драматический, слушатель, босой, ярче, алоэ, вскоре, истошный (крик), плохо видеть, опасность, момент, валенки, враг, яблоко, ликвидировать, отрегулировать, строгать, овечья шерсть, отчество, досуг, съездив.

24. *Вызначце ў прыведзеных сказах словы, якія выкарыстаны пад уплывам рускай мовы, і падбярыце беларускія адпаведнікі.*

1. Патрыятычную ідэю спавядаюць прадстаўнікі літаральна ўсіх палітычных партый. 2. У чалавека проста часаліся рукі. 3. Тры гадзіны пратрымаў у напружанні прадаўцоў і пакупнікоў аднаго з магазінаў Уфы бультэр'ер, які забег з вуліцы... Спецыялісты-кінолагі, якія прыехалі, угаварылі сабаку ачысціць памяшканне. 4. На 71-й хвіліне трэнер «Белшыны» робіць замену, і на поле выходзіць Аляксандр Данішэўскі, які колісь 17-гадовым юнаком выступаў за маскоўскі «Спартак», так што вопыту яму не займаць.

25. *Перакладзіце словазлучэнні на беларускую мову. Якія адметнасці беларускай мовы ў адрозненне ад рускай ілюструе матэрыял гэтых прыкладаў?*

Пылеулавліваючы прыбор, уважаючы сябе чалавек, волнуецца студент, цвітуе сад, сверкаючая роса, пугаючае прадлог, лікуючая толпа, гонімыя ветрам лісьця, гаворачы без умолку госьць, умываючыся кот, строяцца будынак, існаваўшы

человек, успокоившаяся женщина, все свершившееся, поясняющие слова, предстоящее собрание, закрытые глаза, прикрытое окно, приоткрытая дверь.

26. *Прачытайце верш «Черно-белое воспоминание» Рыгора Барадуліна на рускай мове. Назавіце адметнасці мастацкага тэксту, ілюструючы моўнымі фактамі з твора. Як уведзены ў тканіну тэксту беларусізм? Які мастацкі прыём накладзены ў аснову пабудовы тэксту верша?*

Черноголовым из-под снега,
Как гриб,
Я вырос из войны
И своего не слышал смеха,
Связной громов и тишины.

Лишь радуга
Вокруг поселка,
Как говорят у нас – веселка, –
Подобьем ярким
Из войны

Еще хватало головешек,
Еще хватало черноты,
И падал
Белый снег в орешник,
Чернеющий от немоты.

Вела в глубь выжженной страны.
Во двор соседа мы глядели,
Для гроба доски он строгал.
На мину
Мой ровесник стал.

Стук в дверь!
И мать лицом белела.
Ей снилась белизна листа
Из молчаливого отдела.
Не жди!
В глаза метель летела
Или подмёрзшая треста?

И стружки во дворе белели...
На черном фоне
Парты классной
Я сам белее мела был,
В лесу споткнулся
И под каской
Оскал белеющий открыл...

Оставлю вам
Все краски в поле,
Отполыхаю, отпылю!
Белоголовым –
Дай мне долю –
Лечь в землю черную твою.

4. Работа рэдактара над фактычным матэрыялам

1. Прачытайце сказы, вызначце памылкі фактычнага характару.

1. Беларускія і рускія фразеалагізмы курыная слепата і куриная слепота ўтвораны пераносным ужываннем назвы хваробы курыная слепата. Казялец едкі (курыная слепата) выкарыстоўваўся з лекавай мэтай пры розных захворваннях, сярод якіх, як можна меркаваць, была і курыная слепата. 2. У аснову беларускага фразеалагізма як лунь (сівы, белы) 'зусім (сівы)' пакладзена такая асаблівасць знешняга выгляду самцоў луні, як белавата-шызы колер цела. 3. Рашэнні партыі накіраваны на значнае паляпшэнне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню людзей.

2. Запішыце прыведзеныя ніжэй словы, словаспалучэнні і словазлучэнні ў скарачаным выглядзе.

Археалогія, астраномія, бактэрыялогія, біялогія, горад, грам, джоўль, дзеепрыслоўе, загадчык, народнагаспадарчы, раён, рэспубліка, сантыметр, стагоддзе, тона, стараславянскі, універсітэт, цеплаэлектрацэнтраль;

адзіночны лік, беларуская мова, гарадскі пасёлак, гарадскі савет, гэта значыць, і да таго падобнае, і іншыя, кандыдат філалагічных навук, малодшы навуковы супрацоўнік, множны лік, пабочнае слова.

3. Прачытайце прыклады з наяўнымі і адсутнымі скарачэннямі, вызначце сярод іх памылковыя і адрэдагуйце.

1. Для закупкі спатрэбіцца рублёў 100. 2. Для закупкі спатрэбіцца руб. 100. 3. У наяўнасць ўсяго каля тысяч. 4. У наяўнасці ўсяго каля 30 тысяч. 5. Маю 10 тысяч рублей. 6. Маю 10 тысяч руб.

4. Прачытайце спіс агульнапрынятых графічных скарачэнняў, афармленне лічбавых дадзеных, вызначце сярод іх памылковыя і адрэдагуйце.

Д. І. Івановіч, М. П. Пятровіч і інш. даследчыкі; т. І. І. Сербантовіч; Т. Сербантовіч; Гэтыя і да т. п. дапаможнікі; філ.; дзеепр.; рус. мова; угнаен., ун-т, млрд.; вага 7 кг.; святкавалі 3 50-гадовыя юбілей; 3 камп'ютарныя класы; 111.234.115; запісаны за № 523684231; 5 млрд; 500 млн км асвоена; прыблізна 40–45 000 км дарог.

5. Пазнаёмцеся з прыведзенай табліцай і назавіце яе часткі.

Табліца 1 – Вынікі Дзяржаўнага экзамену па прадмету «Беларуская мова з методыкай выкладання»

Група	Колькасць навуч.	На «10» і «9»	На «8» і «7»	На «6» і «5»	На «4»	Сярэдні бал	Якасны паказчык, %
4 «А»	24	5	17	2	-	7,5	91,7
4 «Б»	26	7	12	6	1	7,27	73
4 «В»	26	4	18	4	-	7,33	84,6
4 «Г»	22	3	14	4	1	7,32	77
4 «Д»	25	5	15	5	-	7,6	80
Усяго 4 групы	123	24	76	21	2	7,4	81,26

6. Пазнаёмцеся з прыведзенай табліцай і назавіце недахопы ў яе афармленні. Адрэдагуйце табліцу.

№ п/п	Найменне культуры	Колькасць цэнтнераў	Заўвагі
1	віка	10	
2	гарох	45	
3	жыта	35	
4	кукуруза	8,2	
5	лён	15,5	
6	ячмень	110	
7	бульба	70	

7. Растлумачце сутнасць і змест прыведзеных важнейшых прынцыпаў рэдактарскай праўкі.

1. Захаванне зместу аўтарскага тэксту.
2. Даказаць неабходнасць рэдактарскага ўмяшання ў тэкст.
3. Цэласнасць і паслядоўнасць праўкі.
4. Дакладнасць і акуратнасць праўкі.

8. Прачытайце тэкст, растлумачце ўжыванне ў ім двукосся.

1. Вось мы і павіталіся з вамі. А ці ж не здалося вам нязвыклым слова «павітанне», як назваў я гэты ўступ да кнігі? Не шукайце яго ў «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы». Мне ж яно ўрэзалася ў памяць са школьных гадоў. Калі вучань заходзіў у клас познячыся і не даваў свой «добры дзень», тады настаўнік гаварыў яму: «А дзе тваё павітанне?»

Слова гэтае ўтворана ад дзеяслова *вітацца*. Слова пазычанае, корань яго трэба шукаць у лацінскай мове, дзе ёсць *vita* (віта), што значыць жыццё. Найвышэйшая мэта чалавека – жыццё, і кожны дзень чалавек павінен павітацца, пажадаць таму, з кім сустрэўся, жыцця. Значыць, павітанне – гэта пажаданне жыцця. Мы кажам пры сустрэчы : «Добрай раніцы!», або «Добры дзень!», ці «Добры вечар!» – і ўсе гэтыя шчырыя вырзы складаюць наша павітанне, пажаданне добра (У. Юрэвіч).

9. *Прачытайце сказы, прааналізуйце афармленне цытат у іх і пры неабходнасці адрэдагуйце.*

1. Як сцвярджае І. М. Кузняцоў: «Невербальныя зносіны – зносіны пры дапамозе нямоўных знакавых сістэм». 2. Ф. М. Янкоўскі рабіў вывад аб прыкметна часцейшым ужыванні прыналежных прыметнікаў «пры параўнанні беларускіх літаратурных твораў з перакладамі іх на рускую мову». 3. Жанр п’есы «Салгалі Богу, салгалі...» аўтар Алег Ждан вызначыў як «вясковая трагедыя». 4. Матыў супрацьстаяння варта назваць першым, бо верш М. Цвятаевай пачынаецца са слоў: «Меж нами...», гэтыя словы адразу заяўляюць гэты матыў. 5. Як аднойчы прызнаваўся сам М. Танк, ён, хоць і даволі часта аддаляўся ад радзімы, паглыбляўся ў стыхію культурнага і побытавага жыцця іншых народаў, усё глыбей усведамляў ... , разумеў Збіраўся ў бясконцыя вандроўкі, нібыта хацеў пераканацца, «як мне дораг пакінуты край, дзе зацепліўся верас у засені наднарачанскага бору». 6. Пісьменнікі розных пакаленняў імкнуцца дасягнуць змястоўнасці, вобразнасці выказвання, у тым ліку за кошт наватвораў, напрыклад:

*Не ўсё магу сказаць я словам...
Ты ж так далёка ад мяне!
Хай цёплым подыхам вятровым
Цябе міжслоўе ахіне».*

10. *Прачытайце спіс літаратуры, вызначце парушэнні яго афармлення і адрэдагуйце.*

1. Цікоцкі М. Я. Стылістыка публіцыстычных жанраў / М. Я. Цікоцкі. – Мінск : Выш. шк., 1971. – 288 с.
2. Старасценка, Т. Стылістыка беларускай мовы / Т. Старасценка. – Мінск : РІВШ, 2013. – 212 с.
3. Призмент, Э.Л. Справочный аппарат справочных изданий / Э. Л. Призмент // Предметизационные системы и аппарат книги (теория и практика). – Москва, 1999. – С. 239–244.

4. Москальская, О. И. Грамматика текста / О. И. Москальская. – М. : Высш.ш., 1981. – 183 с.

5. Юрэвіч А. К. Стылістыка беларускай мовы / А. К. Юрэвіч. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Выш. шк. 1992 – 288 с.

11. Прачытайце тэксты, вызначце ў кожным з іх тып і ролю фактычнага матэрыялу. Вашы спосабы і крыніцы праверкі фактычнага матэрыялу.

1. Чалавецтва на працягу свайго існавання ўдасканалывала меры часу, каб каляндар лепш адпавядаў астранамічнаму году. У 46 годзе да н. э. у Старажытным Рыме, дзе дзейнічаў складаны і нязручны сонечна-месяцавы каляндар, праслаўлены палкаводзец і ўладар Юлій Цэзар здзейсніў рэформу ў леталічэнні. Згодна новаўвядзенню, Новы год пачалі святкаваць з 1 студзеня, а працягласць года стала раўняцца 365,25 сутак. Эра вызначалася «ад стварэння свету» – у 5508 годзе да н. э. Так, напрыклад, 1993 год неабходна лічыць 7501 годам «ад стварэння свету» (5508+1993).

У VIII ст. была прынята новая эра – ад дня Нараджэння Ісуса Хрыста. 7 студзеня (25 снежня па старым стылі) 0-га года. Гэтую дату ўстанавіў, зрабіўшы складаныя разлікі, рымскі манах, папскі архіварыус Дзіянісій у VI ст.

Юліянскі каляндар адставаў ад астранамічнага года. За 128 гадоў набіраліся цэлыя суткі. Таму ў 1582 годзе рымскі папа Грыгорый XII, асноўваючыся на праекце італьянскага ўрача, матэматыка і астранома Алаізія Ліліё, правёў рэформу: 4 кастрычніка быў аб'яўлены 15-м і ўпарадкаваны высакосныя гады. Грыгарыянскі каляндар стаў больш дакладным і разыходзіўся ў адны суткі з астранамічным часам не за 128 гадоў, а за 3323.

Цяпер усе краіны ў міжнародных адносінах карыстаюцца агульнапрынятым сонечным грыгарыянскім календаром (*А. Лозка*).

Найбольш грунтоўна пісаў пра паходжанне беларускай народнасці акадэмік Яўхім Карскі ў шматтомнай працы «Беларусы»: «Поўнасю ўвайшлі ў склад беларускай тэрыторыі толькі дрыгавічы і радзімічы, значнай часткай – крывічы, астатнія плямёны толькі часткова дакраналіся да яе». Акадэмік Карскі зазначае, што пад час існавання Вялікага Княства Літоўскага (XIII–XIV стст.) для фарміравання беларускай народнасці былі створаны найбольш спрыяльныя па тым часе ўмовы (*У. Юрэвіч*).

ЛІТАРАТУРА

1. Асновы культуры маўлення і стылістыкі: вучэбн. дапам. / У. В. Анічэнка, [і інш.] ; пад рэд. У. В. Анічэнкі. – Мінск : Універсітэцкае, 1992. – 254 с.
2. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л. П. Кунцэвіч, І. У. Кандрацэня ; пад рэд. А. А. Лукашанца. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – 695 с.
3. Брагина, Е. И. Редактирование сложных специальных видов текста: справочное пособие / Е. И. Брагина. – М. : Недра, 1991. – 128 с.
4. Бурак, Л. І. Складанае сінтаксічнае цэлае / Л. І. Бурак // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск : Бел.СЭ, 1994. – С. 498–499.
5. Гаранина, Н. С. Работа редактора над фактическим материалом / Н. С. Гаранина. – М. : Книга, 1990. – 63 с.
6. Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі аб мовах у Беларускай ССР // Роднае слова. – 2009. – № 8. – С. 3–6.
7. Издательская деятельность: практическое пособие. – Минск: Национальная книжная палата Беларуси, 2004. – 121 с.
8. Іўчанкаў, В. І. Дыскус беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В. І. Іўчанкаў. – Мінск : БДУ, 2003. – 257 с.
9. Іўчанкаў, В. І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыка публіцыстычнага тэксту, дыскусны аналіз сродкаў масавай інфармацыі: курс лекцый / В. І. Іўчанкаў. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2009. – 280 с.
10. Каўрус, А. А. Стылістыка беларускай мовы / А. А. Каўрус. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мінск : Нар. асвета, 1992. – 207 с.
11. Каплан, Г. Д. Редактирование отраслевой литературы / Г. Д. Каплан. – М. : Книга, 1961. – 208 с.
12. Крупенникова, И. А. Справочный аппарат научно-технического переводного словаря / И. А. Крупенникова // Книга : Исслед. и материалы. – М., 1974. – Сб. 28. – С. 47–58.
13. Лихтенштейн, Е. С. Редактирование научной, технической литературы и информации / Е. С. Лихтенштейн, А. И. Михайлов. – М. : Высш. шк., 1974. – 312 с.
14. Лосева, Л. М. Как строится текст / Л. И. Лосева, под ред. Г. Я. Солганик. – М. : Просвещение, 1980. – 94 с.
15. Ляшчынская, В. А. Студэнту аб мове. Прафесійная лексіка / В. А. Ляшчынская. – Мінск : УП ІВЦ Мінфіна, 2003. – 243 с. (гл.: Мова навукі і яе асаблівасці, С. 130–166).

16. Ляшчынская, В.А. Методыка выкладання беларускай мовы. Маўленне / В.А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2009. – 168 с. (гл. Тэкст і яго прыкметы; Тыпы структуры тэксту і сродкі сувязі ў ім (С. 6–63).
17. Мильчин, А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. – М. : Логос, 2005. – 524 с.
18. Мильчин, А. Э. Справочная книга редактора и автора / А. Э. Мильчин, Л. К. Чельцова. – М. : Олимп: ООО Фирма «Изд-во АСТ», 1999. – 576 с.
19. Москальская, О. И. Грамматика текста / О. И. Москальская. – М. : Высш. ш., 1981. – 183 с.
20. Полковников, Б. Ф. Подготовка статьи к публикации / Б. Ф. Полковников. – М., 1990. – 56 с.
21. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск : Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.
22. Рамза, Т. Р. Сінтаксіс. Тэарэтычны курс / Т. Р. Рамза, пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мінск : БДУ, 2003. – 202 с. (гл. Сінтаксіс тэксту, С. 137–180).
23. Редакторская подготовка издания / под ред. С. Г. Антоновой. – М. : Логос, 2004. – 496 с.
24. Сикорский, Н. М. Редактирование отдельных видов литературы / Н. М. Сикорский. – М. : Книга, 1987. – 397 с.
25. Стандарты по издательскому делу: сб. док. / сост. А. А. Джиго, С. Ю. Калинин. – 3-е изд. – М. : Экономист, 2004. – 623 с.
26. Старасценка, Т. Стылістыка беларускай мовы / Т. Старасценка. – Мінск : РІВШ, 2013. – 212 с.
27. Типология изданий / НПО «Всесоюз. кн. палата»; подгот текста: В. С. Агриколянский [и др.]. – М. : Книжная палата, 1990. – 230 с.
28. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка публіцыстычных жанраў / М. Я. Цікоцкі. – Мінск : Выш. шк., 1971. – 288 с.
29. Цікоцкі, М. Я. Сугучнасць слоў жывых...: нататкі па стылістыцы мастацкай літаратуры / М.Я. Цікоцкі. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1981. – 191 с.
30. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка беларускай мовы / М. Я. Цікоцкі. – 2-е выд., перапрац. і дапоўн. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 294 с.
31. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка тэксту / М. Я. Цікоцкі. – Мінск : Беларуская навука, 2002. – 223 с.
32. Энциклопедия книжного дела / под ред. Ю. Майсурадзе. – М. : Юрист, 1998. – 634 с.
33. Юрэвіч, А. К. Стылістыка беларускай мовы. / А. К. Юрэвіч. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1992. – 288 с.

ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ

Тэкст як аб'ект стылістычнага рэдагавання

1. Дайце азначэнне паняццю *тэкст*, выбраўшы з прапанавых тыя прыкметы, якія, што найбольш поўна перададуць сутнасць гэтага паняцця:

- 1) *тэкст* – гэта ўрывац з твора пісьменніка;
- 2) *тэкст* – сукупнасць сказаў у пэўным парадку;
- 3) *тэкст* – гэта твор, які складаецца з загалова і некалькіх сказаў рознай будовы і зместу;
- 4) *тэкст* – гэта сукупнасць сказаў, звязаных па сэнсе і граматычна;
- 5) *тэкст* – гэта вуснае выказванне на якую-небудзь тэму.

2. Назавіце стыль маўлення паводле вызначаных стылёвых рыс:

- 1) *тэкст* а) дакладны, б) абагульнена-абстрактны, в) падкрэслена лагічны, г) доказы, д) аб'ектыўны;
- 2) *тэкст* а) натуральны, б) нязмушаны, в) эмацыянальны, г) ацэначны;
- 3) *тэкст* а) даходлівы, б) эмацыянальны, в) агульнаразумелы, г) ацэначны, д) пераканальны, е) носіць агітацыйны характар;
- 4) *тэкст* а) эмацыянальны, б) экспрэсіўны, в) вобразны;
- 5) *тэкст* а) лагічны, б) дакладны, в) паслядоўны, г) аб'ектыўны, д) стандартызаваны, е) сціслы.

3. Укажыце, якому стылю характэрны наступныя стылёвыя рысы:

- 1) адсутнасць вобразнасці, эмацыянальнасці; дакладнасць;
- 2) сухасць маўлення, лагічнасць;
- 3) прысутнасць вобраза аўтара-апавядальніка, аб'ектыўнасць;
- 4) адсутнасць строгай лагічнасці, абстрактнасць.

4. Назавіце, які з прыведзеных пералікаў прыкмет тэксту найбольш поўны і правільны.

1. Інфармацыйнасць, дакладнасць, звязанасць, чыстата.
2. Завершанасць, цэласнасць, афіцыйнасць, камунікацыйнасць.
3. Завершанасць, звязанасць, камунікацыйнасць, цэласнасць, інфармацыйнасць.
4. Дакладнасць, інфармацыйнасць, цэласнасць, завершанасць, камунікацыйнасць.

5. Назавіце асновы класіфікацыі тэкстаў паводле вызначаных тыпаў.

1. *Прамае, ускоснае, няўласна-прамае.*

2. *Апісанне, апавяданне, разважанне, азначэнне, паведамленне, тлумачэнне.*

3. *Афіцыйна-справавы стыль, канфесійны стыль, мастацкі стыль, навуковы стыль, публіцыстычны стыль.*

4. *Маналог, палілог, дыялог.*

5. *Ланцуговая сувязь, паралельная сувязь, змешаная сувязь.*

6. Назавіце стыль паводле пералічаных яго падстыляў.

1. *Уласна-навуковы, навукова-інфармацыйны, навукова-вучэбны, навукова-папулярны.*

2. *Газетны, радыё- і тэлежурналісцкі, аўтарскі.*

3. *Афіцыйна-інфармацыйны, інфармацыйна-справавы, інфармацыйна-аналітычны, інфармацыйна-экспрэсіўны, неафіцыйна-інфармацыйны, газетна-навуковы, абагульнена-дырэктывны, урачыста-дэкларатывны, экспрэсіўна-публіцыстычны, рэпартажны, фельетоны.*

4. *Проза, паэзія, драматургія.*

5. *Уласна-заканадаўчы, адміністрацыйна-канцылярыскі, дыпламатычны.*

7. Назавіце аснову лінгвістычнай класіфікацыі тэкстаў паводле названых тыпаў.

1. *Дыялог, маналог, палілог.*

2. *Прамае маўленне, ускоснае маўленне, няўласна-прамае маўленне.*

3. *Апавяданне, апісанне, азначэнне, разважанне, тлумачэнне, характарыстыка.*

4. *Тэкст з ланцуговай сувяззю, тэкст з паралельнай сувяззю, тэкст з далучальнай сувяззю.*

5. *Тэкст ад першай асобы, тэкст ад другой асобы, тэкст ад трэцяй асобы.*

6. *Афіцыйна-справавы стыль, мастацкі стыль, навуковы стыль, публіцыстычны стыль, размоўны стыль.*

8. Адзначце правільна вызначаныя важнейшыя якасці маўлення.

1. *Персаніфікаванасць, адрасаванасць, інфармацыйнасць, матэрыяльнасць, індывідуальнасць, канкрэтнасць, дынамічнасць, камунікацыйнасць.*

2. *Адрасаванасць, дынамічнасць, індывідуальнасць, інфамацийнасць, канкрэтнасць, матэрыяльнасць, стабільнасць, персаніфікаванасць.*

3. *Канкрэтнасць, стабільнасць, сістэмнасць, дынамічнасць, інфармацыйнасць, персаніфікаванасць, калектыўнасць.*

9. Прачытайце першыя сказы з казак Якуба Коласа і назавіце, пра што далей пойдзе размова ў кожным выпадку.

1. *Буйна-радасна, сакавіта-музычна шумела лісце на Кучаравым дрэве.*

2. *І на балотах здараюцца часамі цікавыя рэчы.*

3. *Гэта была чарада звычайных свойскіх гусей.*

4. *Ніякага клопату і гора не ведала гэта прыгожая Хмарка.*

5. *Хто толькі ведаў старога Анісіма, той ведаў і яго стары кажух.*

10. Назавіце від і сродкі сувязі сказаў паміж сабой.

1. *Восемдзесят пяць гадоў дзеду Паўлу. І калі набралася іх столькі – не агледзеўся дзед: няўзнакі накастрэжыліся гады.*

2. *Цяжкую школу жыцця прайшоў дзед Павал; многа працы перанеслі яго старыя, калісь крэпкія плечы. Многа ўсякіх падзей, змен адбылося на яго памяці, а цяпер ён стаіць як бы збоку ад усяго і са спакоем мудраца аглядае жыццё.*

3. *У найлепшай згодзе жыве дзед Павал са сваімі ўнучкамі і любіць іх. Ніколі і голасу не падымае, бо іх трэба вучыць ласкаю.*

4. *А слаўна ў тым лесе, што за чыгункаю стаіць! І так многа ён гамоніць сэрцу дзеда Паўла!*

5. *Не работнік ужо дзед Павал. Ні ў полі, ні ў лузе...*

Стылістычнае рэдагаванне тэкстаў-перакладаў

1. Назавіце крытэрыі, асновы класіфікацыі перакладаў паводле прыведзеных тыпаў:

1) *поўны, няпоўны, які падзяляецца на анатацыйны, рэфератыўны, выбарачны;*

2) *адэкватны тэксту-арыгіналу, вольны, пераклад-пераказ;*

3) *вусны, пісьмовы;*

4) *тэкст мастацкага стылю, тэкст навуковага стылю, тэкст публіцыстычнага стылю, тэкст гутарковага стылю, тэкст афіцыйна-справавога стылю;*

5) *тэкст тыпу апавядання, тэкст тыпу апісання, тэкст тыпу разважання, тэкст тыпу тлумачэння, тэкст тыпу азначэння.*

2. Назавіце ўзроўні перакладу ў кожным выпадку.

Братство – братэрства, веселее всех – весялейшы за ўсіх, в другой раз – другім разам, выносит мебель с квартиры – выношваць мэблю з кватэры, высокое здание – высокі будынак, говорит – гаварыць, грузчик – грузчык, небо – неба, обработать участок земли – вырабіць участак зямлі, переводчик – перакладчык, поднимаются все выше и выше – паднімацца ўсё вышэй і вышэй, родилась двойня – нарадзіліся дваіняты, снежки – снежкі, радость – радасць, человек – чалавек.

3. Абазначце словы пры перакладзе з памылкамі і вусна выпраўце іх.

Черный – чорный, семьдесят – сямьдзсят, завтрак – заўтра, лучик – праменчык, конфетка – цукерка, перепись – перапісь, шинелью – шынеллю, щеплю – шчаплю, шпионаж – шпіянаж, щавель – шчавель, чьих – чых, ночью – уначы / уночы, слух – слух.

4. Абазначце памылковыя пераклады.

Не по дням, а по часам – не па дням, а па гадзінам; в два часа – у дзве гадзіны; встреча в семь – сустрэча а сёмай гадзіне; подбитый ветром – падбіты ветрам; воды не замутит – вады не замуціць; работа пошла более споро – праца пайшла спарней.

5. Абазначце выпадкі памылковага перакладу і адрэдагуйце пераклады.

- 1. Отхаживать больного – адходжваць хворага.*
- 2. Оживлённость – ажыўлёнасць.*
- 3. Повязать голову косынкой – павязаць галаву хусткай.*
- 4. Листья деревьев привяли – лісты дрэў абвялі.*
- 5. Стереть старую краску – сцерці старую фарбу.*

6. Перакладзіце на беларускую мову.

- 1. Мне не хватает денег – ...*
- 2. Дети – наше будущее – ...*
- 3. Прошлое не вернёшь – ...*
- 4. Спустит корабль на воду – ...*
- 5. Издание книг и журналов – ...*

7. Перакладзіце на беларускую мову, укажыце тып сувязі сказаў.

1. Через двести, триста лет жизнь на земле будет невообразимо прекрасной, изумительной. Человеку нужна такая жизнь, и если ее нет пока, то он должен предчувствовать ее, ждать, мечтать,

готовиться к ней, он должен для этого видеть и знать больше, чем видели и знали его дед и отец (А. П. Чехов).

2. Белогородская крепость находилась в сорока верстах от Оренбурга. Дорога шла по крутому берегу Яика. Река еще не замерзала, и ее свинцовые волны грустно чернели в однообразных берегах, покрытых белым снегом (А. С. Пушкин).

8. Перакладзіце фрагменты тэкстаў на беларускую мову, вызначце тэму і рэму ў кожным.

1. Сатина у нас запомнили по одной фразе. Она стала знаменитой, превратилась почти в лозунг. Ну да, это та самая фраза, которую положено было помнить наизусть каждому школьнику, хоть разбуди его среди ночи и спроси: а скажи-ка нам, дружок, человек – это как звучит?

2. А коней Большого театра ничто не заслонило. Колесница Аполлона рвется в небо. Ей совсем немного нужно: пронестись над площадью, проскочить между шпилями Исторического музея, башнями Кремля и приземлиться на Ивановской площади крылатым такси артистов Большого театра, облюбовавших себе вторую сцену во Дворце съездов.

9. Устаноўце адпаведнасць паміж рускімі фразеалагізмамі і іх беларускімі адпаведнікамі:

1) язык без костей;	а) падвесці пад манастыр;
2) с глазу на глаз;	б) лёгка на язык;
3) на скорую руку;	в) голы як бізун;
4) ни кола ни двора;	г) так-сяк накасяк;
5) пыль в глаза пускать.	д) сам-насам.

10. Пастаўце націск у словах рускай мовы і ў іх беларускіх адпаведніках:

1) лопух – лопух;	6) муштра – муштра;
2) ремень – рэмень;	7) болевой – болевые;
3) именной – іменны;	8) шелковый – шаўковы;
4) обтереть – абцёрці;	9) страшить – страшыць;
5) после – пасля.	10). потихоньку – паціхеньку.

Вытворча-практычнае выданне

Ляшчынская Вольга Аляксеяўна

ТЭКСТ ЯК АБ'ЕКТ СТЫЛІСТЫЧНАГА РЭДАГАВАННЯ І КАРЭКТУРЫ

Практычны дапаможнік

Рэдактар *В. І. Шкрэдава*
Карэктар *В. У. Калугіна*

Падпісана да друку 14.02.2017. Фармат 60×84 1/16.
Папера афсетная. Рызаграфія. Умоўн. др. арк. 2,3.
Улік.-выд. арк. 2,5. Тыраж 25 экз. Заказ 132.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
установа адукацыі

“Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вырабніка,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/87 ад 18.11.2013.
Спецыяльны дазвол (ліцэнзія) № 02330 / 450 ад 18.12.2013.
Вул. Савецкая, 104, 246019, Гомель.